

ชนเผ่าพื้นเมือง

มอแกน

โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย
Development of community knowledge-based database system for empowering the most
marginalized and vulnerable indigenous groups in Thailand.

จัดทำโดย:

สนับสนุนโดย:

สารบัญ

	หน้า
ประวัติศาสตร์	2
การเคลื่อนย้ายและการกระจายตัวของชุมชน	3
วิถีชีวิต/วัฒนธรรม	4
สถานการณ์ปัจจุบัน	12

ชนเผ่าพื้นเมืองมอแกน

1. ประวัติศาสตร์

ชาวเล ในที่นี้คือ กลุ่มชาติพันธุ์สามกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย เฉพาะในประเทศไทยจะเรียกรวม ๆ อย่างไม่จำแนกว่า ชาวเล เดิมเรียกว่า ชาวน้ำ ส่วนในพม่าจะเรียกรวมกับมอแกนว่า ซลัง เซล่ง หรือซโลน (Selung, Salon, Salone, Chalome) คล้ายกับคำว่า “ฉลาก” หรือ “ถลาก” ซึ่งเป็นเมืองโบราณของญเก็ด (Junk Selon) ที่มีชาวเลชุมนุมกันอยู่มากในสมัยก่อน และในมาเลเซียจะเรียกชาวเลว่า โอรังลาอูต (Orang Laut) แปลว่า “คนทะเล”¹

ชาวเลทั้งสามกลุ่มชาติพันธุ์นี้ พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน ในอดีตอาศัยอยู่ตามชายฝั่งหรือเดินทางเร่ร่อนตามเกาะในทะเลอันดามัน จึงรู้จักกันในนาม “ยิปซีทะเล ชาวเลมอแกนอยู่อาศัยตั้งแต่หมู่เกาะมะริดของเมียนมาจนถึงญเก็ด ที่หมู่เกาะมะริดมีชาวมอแกนนับพันคน ส่วนโอรังลาอูตนั้นอยู่ในไทย ไส่ลงไปทางใต้ตามชายฝั่งของมาเลเซีย อินโดนีเซีย และตะวันออกในหมู่เกาะซูลูของฟิลิปปินส์

กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสามกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันด้านภาษาพูดและความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษ ชาวมอแกนมีการทำพิธี “ฉลองวิญญาณบรรพบุรุษ” ส่วนชาวมอแกนมีศาลพ่อตาที่ทำสัญลักษณ์เป็นศาลขนาดย่อมเรียกว่า “หลาทวด” และชาวอุรักลาไวย์ จะเน้นการลอยเรือ “ปลาจึก” เพื่อกำจัดเคราะห์ร้ายออกไปจากชุมชน ในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร หันมาประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง รับจ้างทำสวนและอาชีพอื่นๆ รับอิทธิพลจากโลกภายนอกเข้ามา ได้ซึมซับวัฒนธรรมไทยแล้วเรียกตัวเองว่า “ไทยใหม่”

ชาวมอแกนใช้ภาษาใกล้เคียงกับมอแกนและสามารถสื่อสารกันได้ แต่มอแกนจะได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมากกว่ามอแกน ในขณะที่ภาษาอุรักลาไวย์จะต่างออกไปค่อนข้างมาก^{[11][10]} ทั้งสามภาษาไม่มีตัวอักษรและปัจจุบันชาวเลทั้งสามกลุ่มกำลังเผชิญวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังถูกกลืน²

ตัวอย่างคำ

มอแกน	มอแกน	อุรักลาไวย์	คำแปล
ญ่าจอน	ญ่าจอน	มากัดหน่าซี	กินข้าว
หล่าเกापิตะ	เกาตำไล่	ปิตีฮา	จะไปไหน

ชาวมอแกนแต่ดั้งเดิมนับถือผีบรรพบุรุษ เน้นการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการตั้งศาลหรือศาลาขนาดย่อมเรียกว่า “หลาทวด” และในบางชุมชนมีพิธีกรรมลอยเคราะห์ด้วยเรือเช่นเดียวกับชาวอุรักลาไวย์ต่างกันเพียงวัสดุและรูปแบบเรือรวมทั้งมีการแสดงร้องเงี้ยวในโอกาสสำคัญ แต่ในปัจจุบันชาวมอแกนมีการปรับตัวเข้า

¹<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A1%E0%B8%AD%E0%B9%81%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%99>

² อ้างแล้ว

กับสังคมสมัยใหม่ มีการรับวัฒนธรรมและภาษาจากไทยเข้าผสมกับวัฒนธรรมเดิม ปัจจุบันส่วนใหญ่เน้นถือศาสนาพุทธ มีจำนวนน้อยที่เข้ารีตศาสนาคริสต์³

ชาวมอแกนอพยพโยกย้ายชุมชนเนื่องจากโรคระบาด มีผู้คนล้มตาย มีสัตว์ร้าย โจรผู้ร้าย ฯลฯ และในช่วงสงครามโลก ก็มีความจำเป็นที่จะต้องย้ายถิ่นฐาน บ้างก็เข้าไปอยู่ตามป่า บนไร่เพื่อหลบหนีจากภัยสงครามและการสู้รบ⁴ ภายหลังเหตุการณ์สันติภาพ ชาวมอแกนในหลายชุมชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งทะเลได้รับความเสียหายจากภัยพิบัตินี้ บ้างก็สูญเสียบ้านเรือน เรือ เครื่องมือประมง ทรัพย์สินต่างๆ หรือแม้แต่สูญเสียสมาชิกในครัวเรือน หลายครอบครัวต้องอพยพไปอยู่บ้านพักชั่วคราว และบ้างก็ต้องย้ายไปอยู่ในบ้านถาวรที่สร้างขึ้นใหม่

2. การเคลื่อนย้ายและกระจายตัวของชุมชน

ชาวมอแกนตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยมายาวนานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ หมู่บ้านของชาวมอแกนอยู่ชายฝั่งทะเลหรือด้านในแผ่นดิน หลายชุมชนมีตำนานเรื่องวีรบุรุษที่เป็นต้นกำเนิดของชาวมอแกน ชื่อว่า “พ่อตาสามพัน” และในปัจจุบันเป็นที่เคารพนับถือกัน มีศาลอยู่ที่ชายหาดบางสัก จังหวัดพังงา

พื้นที่ริมฝั่งทะเลของจังหวัดพังงามีชุมชนของชาวมอแกนที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม เช่น ที่ริมทะเลบางสัก เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวมอแกนมาช้านานก่อนที่อุตสาหกรรมเหมืองแร่จะเข้ามาใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับที่บางสักนี้ บรรพบุรุษของชาวมอแกนเล่าสืบต่อกันมาว่า ชาวมอแกนน่าจะอพยพมาจากบ้านในหยงอำเภอดะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา แล้วค่อยๆ เริ่มตั้งถิ่นฐานที่บ้านลำปี บ้านเกาะนก บ้านทับปลา

บางส่วนของบริเวณบางสักนี้ก็เริ่มตั้งถิ่นฐานที่ “นากก” บุกเบิกพื้นที่ทำสวน ทำข้าวไร่ พร้อมทั้งทำประมง หาลา ปู กุ้ง หอย และสัตว์ทะเลอื่นๆ รวมทั้งเก็บผักผลไม้ป่า ต่อมาก็ย้ายมาที่ทุ่งทุ ทุ่งเค็ด นายาว และพื้นที่อื่นๆ ในบริเวณนี้ แม้ว่าจะมีชุมชนมอแกนกระจายตัวอยู่เพียง 2 จังหวัดคือพังงาและภูเก็ต แต่ก็มีจำนวนชุมชนกว่า 20 แห่ง ซึ่งนับว่ามีจำนวนชุมชนมากที่สุดในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลด้วยกัน

ข้อมูลจากการสำรวจชาวเลมอแกน เมื่อปี พ.ศ. 2559 ถึง 2560 พบมีชุมชนชาวมอแกนกระจายตัวตามชุมชน 17 ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา 15 ชุมชน และภูเก็ต 2 ชุมชน ดังต่อไปนี้

³ อ้างแล้ว

⁴ จาก “ประวัติชุมชนและเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมบ้านบางสัก ตำบลบางม่วง อำเภอดะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา” (2558) จัดทำโดยชุมชนบางสัก ร่วมกับโครงการนำร่องอันดามันและหน่วยวิจัยชนพื้นเมืองและทางเลือกการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 1 จำนวนครอบครัวและประชากรชาวมอแกนจำแนกเป็นรายชุมชน

ชุมชนมอแกน	ประชากรมอแกน	
	ครัวเรือน/ครอบครัว	ประชากร
เกาะนก	80	189
ขนิม	32	73
คลองญวนใต้	20	48
ลำแก่น	43	112
ลำปี	49	130
หินลาด	50	108
ทับปลา	112	201
บางสัก-ทับตะวัน	60	134
บนไร่	38	89
บ้านน้ำเค็ม	12	38
ท่าปากแหว่ง	39	81
บางขยะ	56	126
ท่าเป๊ะโย้ย	36	80
ทุ่งดาบ	25	33
เทพประทาน	18	32
ท่าฉัตรชัย	149	303
หินลูกเดียว	40	90
รวม	859	1867

ที่มา จากการสำรวจโครงการ kpemic ระหว่างปี พ.ศ. 2559 - 2560

3. วิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ชาวมอแกนส่วนใหญ่ทำประมงหาสัตว์ทะเลตามชายฝั่ง ชายหาดและตามป่าชายเลน ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งทะเลที่มีหาดทรายและแนวปะการัง มักจะหาปลา กุ้ง หอยชนิดต่างๆ และปลาหมึกสาย นอกจากอาชีพประมงแล้วชาวมอแกนยังทำไร่นา บางชุมชนเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่และหมูซึ่งมักจะเป็นหมูขี้พริ้ว การเลี้ยงเป็นแบบกึ่งอิสระคือให้หากินเองตามธรรมชาติควบคู่ไปกับการให้อาหาร การเลี้ยงหมูขี้พริ้วแบบปล่อยให้หากินเองทั่วหมู่บ้านนั้นจึงเป็นอัตลักษณ์ของชาวมอแกนในหลายชุมชน⁵ การทำไร่นาทำให้เกิดวัฒนธรรมการช่วยเหลือลงแรงคล้ายกับสังคมเกษตรกรรม

หลังจากที่เริ่มมีการทำสวนมะพร้าว สวนยางพารา อุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุก ชาวมอแกนก็หันมาทำงานรับจ้างเพื่อแลกกับข้าวและของจำเป็นอื่นๆ ในระยะหลัง เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การค้า และการบริการเติบโตขึ้นอย่างมากในพื้นที่ริมฝั่งทะเลอันดามัน ชาวมอแกนในชุมชนที่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองเข้ามาทำงานรับจ้างมากขึ้น

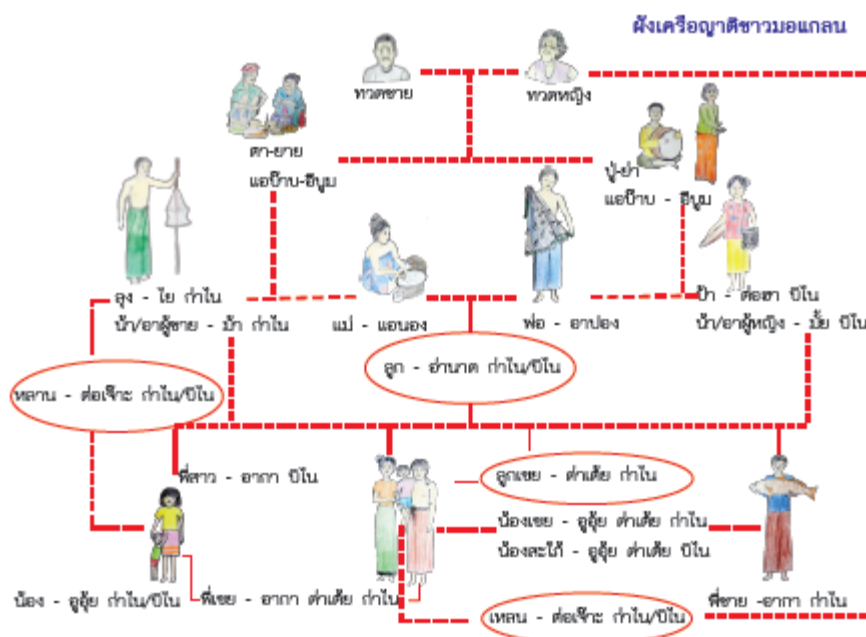
⁵ อ้างแล้ว

ภาพเรือมาดแบบดั้งเดิม เป็นเรือขุดที่เสริมกราบด้วยไม้กระดาน (ภาพจากหนังสือทักษะวัฒนธรรมชาวเล, 2557)

ครอบครัวและระบบเครือญาติ

ชาวมอแกนส่วนใหญ่ถือว่า “พ่อตาสามพัน” เป็นบรรพบุรุษร่วม และหลายชุมชนยังมีตำนานเรื่องพ่อตาสามพันซึ่งเล่าขานสืบต่อกันมาเกี่ยวกับบรรพบุรุษที่ผ่านการผจญภัยอันยิ่งใหญ่และเดินทางกลับมาขึ้นฝั่งที่ชายหาดบางสัก ตำนานนี้มีรายละเอียดที่หลากหลายแต่เนื้อหาหลักคล้ายคลึงกัน

ภาพแสดงผังเครือญาติของมอแกน (ภาพจากหนังสือ “มารู้จักเรา – เด็กเล”, 2559)

ในระยะหลัง สิ่งที่จะบ่งบอกถึงสายตระกูลของชาวมอแกนได้ คือ นามสกุล เพราะแสดงถึงที่มาของบุคคลและครอบครัว-เครือญาติ อีกทั้งนามสกุลที่ตั้งขึ้นนั้นยังมีความหมายที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจงสำหรับ “ชาวเล” คือ บ่งบอกถึงถิ่นที่อยู่อาศัย เอกลักษณ์ที่สะท้อนความถนัดเชี่ยวชาญและความผูกพันกับทะเล การทำมาหากินทางทะเล นามสกุลของชาวมอแกนที่ใช้ในปัจจุบัน อาทิ

- 1) **นะทะเล** เป็นนามสกุลของชาวมอแกนในจังหวัดพังงา เป็นนามสกุลที่ชี้ให้เห็นถึงแหล่งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินบริเวณชายฝั่งทะเล
- 2) **นาวารักษ์** เป็นนามสกุลที่ใช้กันมากในกลุ่มมอแกน อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ชี้ให้เห็นว่าชาวมอแกนเชี่ยวชาญในการสร้างและดูแลรักษาเรือ
- 3) **หาญทะเล** เป็นนามสกุลที่ใช้กันในกลุ่มชาวมอแกนและอุรักลาไวย์ ทั้งในอำเภอกระบุรี และอำเภอตะกั่วป่า จ.พังงา ในเกาะอาดังและเกาะหลีเป๊ะ จ.สตูล นามสกุลนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญและความกล้าหาญในเรื่องเกี่ยวกับทะเลเช่นกัน

สำหรับการนับญาติและการเรียกชื่อแล้ว ชาวมอแกนมีระบบคำเรียกเครือญาติคล้ายคลึงกับคนไทย คือ พ่อ แม่ ปู่-ตา ย่า-ยาย ลุง ป้า น้า-อา พี่ น้อง ลูก หลาน เหลน และจะใช้คำเรียกญาตินี้ควบคู่ไปกับการเรียกชื่อ หรือบางที่ใช้คำเรียกญาติแทนชื่อคล้ายภาษาไทย คำเรียกญาติ “แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับอายุเสมอไปแต่จะขึ้นอยู่กับลำดับในเครือญาติ คำนำหน้าที่ใช้เรียกกันทำให้เราเข้าใจสถานภาพของแต่ละคนในหมู่บ้านและกลายเป็นคำที่ใช้ประจำจนแทบจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของชื่อจริง ทั้งนี้คนภายนอกจะเข้าใจว่าคำนำหน้าชื่อที่บอกสถานภาพความเป็นพี่-น้องเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของชื่อจริง”⁶

การแต่งกาย

ชาวเลทุกกลุ่มไม่มีเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ประจำเผ่าหรือชาติพันธุ์ เพราะในสภาพอากาศร้อนชื้นและวิถีชีวิตที่ต้องสมบุกสมบัน ขึ้นลงทะเล สิ่งที่สวมได้ง่ายและสบายที่สุดคือ ผ้าขาวม้าสำหรับผู้ชาย และเสื้อคอกระเช้า-ผ้าถุงสำหรับผู้หญิง ชาวมอแกนต้องซื้อหาเสื้อผ้าจากภายนอก และการที่ชาวมอแกนมีการปฏิสัมพันธ์กับคนหลายกลุ่มมาตั้งแต่อดีต การหยิบยืมและยอมรับวัฒนธรรมอื่น ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการแต่งกายที่เห็นได้ชัดเจน

บ้าน

สมัยก่อนชาวมอแกนสร้างบ้านเองโดยอาศัยแรงของครอบครัวและเครือญาติ บ้านแบบดั้งเดิมของชาวมอแกนนั้นนิยมสร้างเป็นเรือนไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบจาก ใบค้อ หรือใบไม้ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น บ้านเป็นทรงสูงมีใต้ถุน มีบันไดไม้ไผ่พาดขึ้นบ้านและสามารถจะยกตัวบ้านได้ออกได้เพื่อป้องกันสัตว์ร้ายหรือสัตว์ป่า พื้นที่ภายในบ้านชาวมอแกนสมัยก่อนมักจะทำเป็นโถงโล่งไม่ได้กั้นแบ่งเป็นห้อง ยกเว้นบริเวณครัวซึ่ง

⁶ จาก “คลื่นแห่งความยุ่งยากบนเกาะพระทอง” โดยโอลิเวียร์ แพร์รารี และคณะ (2549)

มักจะตั้งอยู่ด้านหลังของตัวบ้าน ต่อมาก็มีการกั้นห้องแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านอย่างเป็นสัดส่วนมากขึ้น และมีห้องน้ำแยกจากตัวบ้าน

ชาวมอแกนรุ่นใหม่นิยมปลูกบ้านเรือนคอนกรีตเป็นบ้านชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี เนื่องจากไม่ต้องกลัวสัตว์ร้ายแบบสมัยก่อนเลยไม่ต้องยกบ้านให้สูง แต่ส่วนใหญ่ก็ยังอาศัยรวมกันเป็นครอบครัวใหญ่

ภาพบ้านดั้งเดิมของมอแกนที่ทุ่งดาบ (ภาพจากหนังสือ “คลื่นแห่งความยุ่งยากบนเกาะพระทอง” โดย โอลิเวียร์ แฟร์รารี และคณะ (2549)

ประเพณีและเทศกาลสำคัญ

ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอแกนมีส่วนที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวมอแกน และมีส่วนที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมมอแกน ไทย และมลายู พ่อหมอบที่เป็นสื่อกลางระหว่างโลกจิตวิญญาณและโลกมนุษย์จะคาดฝักรอบศีรษะระหว่างประกอบพิธีกรรมในบางพิธี ซึ่งคาดว่าอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมมลายู

ประเพณี

ประเพณีนอนหาด เป็นงานประเพณีประจำปีของชาวมอแกนบ้านแหลมหลาหรือบ้านท่าฉัตรไชย และบ้านหินลูกเดียว จังหวัดภูเก็ต จัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 13-15 ค่ำเดือน 3 เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน งานนี้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ คือ พ่อตาหินลูกเดียว และเกี่ยวข้องกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางทะเล มีการแก้บนสะเดาะเคราะห์ด้วย

ภาพประเพณีนอนหาด

ประเพณีรับบุญสารทเดือนสิบ บุญสารทเดือนสิบเป็นประเพณีที่สำคัญของคนไทยปักษ์ใต้ เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วหรือบุคคลในครอบครัว จัดขึ้นช่วงวันแรม 1 ค่ำ ถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ทางจันทรคติ ชาวไทยปักษ์ใต้จะไปทำบุญที่วัดและอุทิศส่วนกุศลส่งดวงวิญญาณให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และจะนำอาหารคาวหวาน ผลไม้ ขนม ใส่สำหรับหรือหมรับเพื่อนำไปตั้งให้เหล่าวิญญาณที่เชื่อว่าจะกลับขึ้นมาจากยมโลกเพื่อมาเยี่ยมญาติหรือครอบครัว หรือที่เรียกว่า “ตั้งเปรต” หรือ “ชิงเปรต” ส่วนชาวมอแกนจะไปเป็นผู้รับบุญ ข้าวสาร ขนม และเงิน ในสมัยก่อนมีการนำสิ่งของจากทะเลไปแลกเปลี่ยนกันด้วย

ภาพ การตั้งหมรับในพิธีชิงเปรต (ภาพโดยพลาเดช ณ ป้อมเพชร)

ภาพ ชาวมอแกนจากบ้านทับปดมาร่วมรับบุญที่วัดช่วงสารทเดือนสิบ (ภาพโดยพลาเดช ณ ป้อมเพชร)

ศาสนาและความเชื่อ

ชาวมอแกนดั้งเดิมมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็น “วิญญาณบรรพบุรุษ” และ “วิญญาณในธรรมชาติ” วิญญาณบรรพบุรุษและบุคคลสำคัญของกลุ่มหรือชุมชนของชาวมอแกน มีอาทิ

“พ่อตาสามพัน” ซึ่งมีศาลตั้งอยู่บริเวณหน้าชายหาดบางลึก ชาวมอแกนจะมาประกอบพิธีกรรมที่หน้าศาลเป็นประจำปีในเดือนสี่ทางจันทรคติ มีเสาไม้ไผ่สูงที่มียอดเป็นรูปนกและประดับธงผ้าสีขาวยาวอยู่ด้านหน้าศาล ปัจจุบันถูกคั่นด้วยถนน

ภาพศาลพ่อตาสามพัน บริเวณหน้าหาดบางลึก

“พ่อตาหลวงจักร” ซึ่งชาวมอแกนที่ล้าปี ให้ความสำคัญนับถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เชื่อว่าเป็นวิญญาณที่มีอำนาจ สามารถดูแลและปกป้องให้พ้นจากอันตรายต่างๆ โดยวิญญาณพ่อตาหลวงจักรสถิตอยู่ในจอมปลวกตั้งอยู่ที่บ้านล้าปี อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา ชาวบ้านจะสร้างศาลาไม้คร่อมไว้บนจอมปลวก ถือเป็นสถานที่เคารพนับถือของผู้คนทั้งในและนอกหมู่บ้าน มีการจัดงานประเพณีไหว้พ่อตาหลวงจักรเป็นประจำทุกปีในเดือนห้าทางจันทรคติ⁷

ภาพศาลพ่อตาหลวงจักร (ภาพจากหนังสือทักษะวัฒนธรรมชาวเล, 2557)

ปัจจุบัน ชาวมอแกนส่วนใหญ่ได้ผสมผสานเอาศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณี เช่น เมื่อมีงานศพ ก็จะมีการนิมนต์พระมาสวด แต่หลังจากนั้น ก็จัดการกับศพโดยการฝังที่สุสานตามขนบประเพณีเดิม ไม่ได้เผาศพตามธรรมเนียมของพุทธศาสนา

วิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรม

ชาวมอแกนมีถ้วยกระเบื้อง หรือ “ถ้วยตายาย” ที่แขวนในบ้าน เชื่อกันว่าเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณบรรพบุรุษปู่ตายาย และมีพิธีไหว้ตายายถ้วย จัดเป็นพิธีสำคัญประจำปีในเดือนสี่ทางจันทรคติ ซึ่งจะมีพิธีในเวลากลางวันเพื่อไหว้เจ้าที่และวิญญาณทั่วไป และมีพิธีในเวลากลางคืนของแต่ละครอบครัว-เครือญาติ ซึ่งพ่อหมอจะทยอยประกอบพิธีไปที่ละบ้านจนครบทั้งหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกในบ้านอยู่สบายไม่เจ็บไข้ได้ป่วย พิธีไหว้ “ตายายถ้วย” จัดขึ้นในเดือนสี่ทางจันทรคติ เป็นพิธีประจำปีที่สำคัญกับมอแกน พิธีในช่วงกลางวันจัดขึ้นในป่าใกล้หมู่บ้าน มีพ่อหมอและผู้เฒ่ามอแกนเป็นผู้ประกอบพิธี ช่วงเช้าเป็นพิธีกลางที่เกี่ยวกับการตั้งของ เช่น ไหว้ตายาย ตั้งเครื่องเช่น ไหว้เจ้าที่และดวงวิญญาณทั่วไป ส่วนพิธีช่วงกลางคืนเป็นพิธีกรรมของแต่ละครอบครัว

พิธีลอยเรือ พิธีลอยเรือเป็นพิธีที่จัดขึ้นเฉพาะที่บ้านแหลมหลาหรือท่าฉัตรไชย ในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และเดือน 11 เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือช่วยปกป้องคุ้มครองชาวบ้านในชุมชน สะเดาะเคราะห์ให้ลูกหลานหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ส่วนในเรือลอยเคราะห์จะมีการตัดเล็บตัดผมใส่ไปในเรือ และเฉลิมฉลองด้วยเพลงและการร่ายรำ

⁷ อ้างแล้ว

4. สถานการณ์ปัจจุบัน

ด้วยสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปชาวเลมอแกลนจึงต้องปรับตัวเปลี่ยนมาทำงานรับจ้างมากขึ้น ในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมนั้น ต่อมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับหลายกลุ่มโดยเฉพาะไทยปักษ์ใต้ จึงมีการหยิบยืมคำจากภาษาไทยไปใช้เป็นจำนวนมาก ชุมชนมอแกลนบางแห่งไม่พูดภาษาดั้งเดิมเลยแต่หันมาพูดภาษาไทยปักษ์ใต้กันแทน

เด็กรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทย มักใช้ภาษาไทยเป็นหลัก ในขณะเดียวกัน โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวเร่งให้ภาษามอแกลนสูญหาย การส่งเสริมให้โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรท้องถิ่นหรือเรียนกับครูภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์ภาษาดั้งเดิมของมอแกลนไม่ให้สูญหาย นอกจากนั้น ยังมีการถ่ายทอดเพลง นิทาน ความรู้พื้นบ้านของผู้เฒ่าผู้แก่มอแกลนชุมชนบางสัก จังหวัดพังงา ผ่านกิจกรรมเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน

พิบัติภัยสึนามิในปี พ.ศ. 2547 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อครอบครัวและชุมชนชาวมอแกลน บางชุมชนได้รับผลกระทบอย่างหนักจนต้องย้ายบ้านเรือนไปอยู่ในหมู่บ้านถาวรที่สร้างขึ้นในสถานที่แห่งใหม่ แต่วิกฤตสึนามิก็สร้างโอกาสให้สังคมภายนอกรู้จักชาวมอแกลนมากขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการรวมกลุ่มและเพิ่มความเข้มแข็งให้ชุมชนมอแกลน นำไปสู่การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชน เกิดการสร้างศูนย์วัฒนธรรมที่ในปัจจุบันยังเป็น "ศูนย์เรียนรู้การท่องเที่ยววิถีอัตลักษณ์ชาวเลมอแกลน" อีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ประสบอยู่

1.ความมั่นคงด้านที่ดินที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณเป็นปัญหาหลักที่สำคัญของชาวมอแกลน

ปัญหาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยมีมานาน แต่เป็นที่รับรู้มากขึ้นหลังเหตุการณ์สึนามิเพราะมีองค์กรหน่วยงาน บุคคลภายนอกเข้าไปช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ ในปัจจุบัน ปัญหาเรื่องที่ดินเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาวมอแกลนหลายครอบครัว

2.การจำกัดสิทธิในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากร

ทรัพยากรที่น้อยลง รวมทั้งการจับจองที่ดินโดยเอกชนและธุรกิจ และการประกาศเขตอนุรักษ์ ส่งผลให้ชาวมอแกลนเดินทางทำมาหากินลำบาก การขาดพื้นที่ช่องทางทำมาหากินผลักดันให้ชาวมอแกลนมีความเป็นอยู่ยากลำบาก ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตมาทำงานรับจ้างรายวัน

3.การสูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิม

การอยู่อาศัยใกล้เคียงแหล่งเมืองและแหล่งท่องเที่ยว มีร้านค้า ร้านอาหาร รีสอร์ท แหล่งบันเทิง ฯลฯ ทำให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดการซึมซับวัฒนธรรมบริโภคนิยม-วัตถุนิยม หันมารับเทคโนโลยีและความทันสมัย

การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายในปัจจุบัน

การรวมตัวเคลื่อนไหวในประเด็นทางสังคมของชาวมอแกนนั้นเพิ่งเกิดขึ้นในบางชุมชนหลังเหตุการณ์สึนามิ และเกิดจากการที่คนวัยกลางคนและเยาวชนหันมาเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการเป็นปากเสียงให้กับชุมชนและสะท้อนปัญหาให้ผู้คนภายนอก รวมทั้งหน่วยงานรัฐรับรู้เป็นเรื่องสำคัญ ต่อมาหลังจากที่มีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเลในปี พ.ศ. 2553 ก็มีการรวมตัวกันเคลื่อนไหวประเด็นปัญหาร่วมระหว่างชาวมอแกน อูรักลาโว้ย และมอแกนเพิ่มขึ้น จนขยายกลายเป็นเครือข่ายชาวเล และมีการร่วมเคลื่อนไหวกับเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองอื่น จนกระทั่งกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเป็นหนึ่งในสมาชิกของสภาชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย สำหรับการรวมตัวเป็นเครือข่ายชาวละนั้น ประเด็นสำคัญที่ร่วมกันผลักดันคือการแก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำมาหากินและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ รวมทั้งการเสนอพื้นที่นาร่องคุ้มครองทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- นฤมล อรุโณทัย และคณะ. 2558. “วัฒนธรรมกับการพัฒนา: ข้อสังเกตจากกรณีชาวเล”. เอกสารหมายเลข 4: โครงการต๋อยต้ง โครงการนำร่องอันดามัน และหน่วยวิจัยชนพื้นเมืองและทางเลือกการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมูลนิธิเพื่อนชนเผ่า.
- สำนักกรรมการธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2559. “ข้อเสนอการปฏิรูปเพื่อส่งเสริมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เข้มแข็ง: กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล”. รายงานคณะกรรมการธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสังคมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.

ข้อมูลเพิ่มเติม:

มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม (ม.ก.ส)

188/525 ม.10 หมู่บ้านคุรุสภา ซ.21 ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210

โทรศัพท์: 052-063110 E-mail: ipf@thai-ips.org

รายละเอียดเพิ่มเติม www.thaiip.org, www.thaiipportal.info, <https://moklen.thaiipportal.info/>